

Tiedoksi

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen kustannustoiminta 70-vuotias¹

1. *Lakimiesyhdistyksen julkaisutoiminnan alku ja julkaisusarjojen muotoutuminen*

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen (SLY) eli alkunimiltään Suomenmielisten juristien klubin (1898) ja Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen (1905) säännöissä on vanhastaan määrätty, että yhdistyksen tarkoituksperiin kuuluu lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistäminen julkaisutoiminnalla. Vuoden 1940 sääntöuudistukseen saakka puhuttiin nimenomaan suomenkielisistä julkaisuista. Tuolloin myös yhdistyksen nimi muutettiin nykyiseksi ja ilmaisemaan SLY:n tarkoitusta toimia yhdyssiteenä suomalaisten lakimiesten kesken. Vuodesta 2000 voimassa olevissa säännöissä SLY:n tarkoituksiin luetaan oikeustieteellisen tutkimuksen julkaisemisen edistäminen, ja julkaisu- ja kustannustoiminnan harjoittaminen on yhdistyksen keskeinen tehtäväalue.

Lakimies-lehti rupesi ilmestymään jo vuoden 1903 alusta, joskin vasta viidennestä vuosikerrasta (1907) Suomalainen Lakimiesten Yhdistys otti kustantamisen omalle vastuulle lehden ensimmäisen päätoimittajan Allan Serlachiuksen harteilta. Vuosina 1909–1923 julkaistiin suomennettuina kolme ruotsinkielistä lainopillista oppikirjaa ja yksi norjalainen oikeusfilosofinen teos.² Näistä kaksi viimeistä ilmestyi yhdistyksen suomennoston sarjassa. Vuosikokouksessa 1920 oli päätetty kahden julkaisusarjan aloittamisesta, joista toinen oli »julkaisujen» ja toinen siis suomennoston sarja. Suomennoston sarjaa ei mainittujen kirjojen ilmestymisen jälkeen jatkettu.

Sarjan julkaiseminen vauhdittui, kun asiaa valmisteltiin edelleen yhdistyksen varapuheenjohtajan, professori Kaarlo Kairan aloitteesta vuonna 1933 ja julkaisutoimintaan saatiin myös ulkopuolista taloudellista tukea.³ Yhtenä taloudellisen tuen muotona oli valtionavustuksena myönnettävä opetusministeriön määräraha, jota myöhemmin vastaavaa Suomen Akatemian määrärahaa saatiin SLY:n julkaisutoimintaan aina 1990-luvulle asti. Ensimmäisenä niitenä Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen Julkaisuja -sarjassa ilmestyi lakitieteen tohtori Tapio Tarjanteen teos Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa. Teoksen alussa ovat syyskuussa 1934 päivätyt toimituskunnan alkusanat. Niiden mukaan sarjan julkaisemisella toivottiin edistettävän suomenkielistä lainopillista kirjallisuutta, etenkin alan väitöskir-

¹ Tämän katsauksen tärkeimpänä historialähteenä on ollut *Antti Suvirannan* artikkeli Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen sata vuotta, juhla-julkaisussa Suomen oikeuskulttuurin suuri linja s. 215–225, SLY:n julkaisuja C-sarja N:o 32, Helsinki 1998, s. 196–244. – Kirjoittaja on ollut SLY:n kirjasarjatoimikunnan jäsen vuodesta 1980 ja toimikunnan korvanneen julkaisuvaliokunnan puheenjohtaja vuodesta 2000.

² Julian Serlachiuksen Suomen yleisen obligatsioonioikeuden oppikirja (1909), J. N. Langin Vesioikeuden luennot (1910), Muistiinpanot professori R. F. Hermansonin Suomen finanssihallinto-oikeuden luennoista (1920) ja Fr. Hagerupin Oikeus ja kulttuuri XIX vuosisadalla (1923). Ks. tarkemmin *Paavo Alkio*, Suomenkielinen lakialan kirjallisuus s. 222–229, juhla-julkaisussa Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 22/10 1948, SLY:n julkaisuja C-sarja N:o 2, Vammala 1948, s. 107–229.

³ Ks. taustasta etenkin *Kaarlo Kaira*, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisusarjat, LM 1958 s. 884–892.

jojen ilmestymistä. Tämän sarjan julkaisemisessa oli yhteistyökumppanina Kustannusosakeyhtiö Otava vuoteen 1936 saakka, josta lähtien yhdistys on yksin huolehtinut sarjan kustantamisesta.

Vuonna 1943 julkaisusarja eriytettiin niin, että alkuperäinen sarja jatkoi tähän päivään asti säilyneellä nimellä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja ja lisäksi muodostettiin SLY:n julkaisujen B-sarja. Tarkoituksena oli ottaa uuteen sarjaan »sellaisia lainopillisia tutkimuksia, oppikirjoja, tietokirjoja y.m. teoksia, joille tekijä voi saada kustantajan tai jonka hän haluaa itse kustantaa».⁴ Yhdistyksen sarjojen ja toimituskunnan julkaisemisharkinnan alaisuuteen haluttiin siis sellaisia teoksia, jotka olisivat hyvän menekin vuoksi taloudellisesti kannattavia, kun taas alkuperäisen sarjan ja sitä jatkavan A-sarjan teoksista ei kyettäisi maksamaan tekijänpalkkioita.

Uuden B-sarjan käynnistystä helpotti se, että siinä julkaistiin alkuvuosina rintamasotilaiden opiskeluaikaa nopeuttamaan tarkoitettuja lyhyitä oppikirjoja. Myös sillä oli merkitystä, että tieteellisiin julkaisusarjoihin sisältyvien teosten myynti oli vuosina 1942–1950 vapautettu liikevaihtoverosta. B-sarjassa ilmestyivät muun muassa vuosikymmeniä uudistettuina painoksina julkaistut T. M. Kivimäen (myöhemmin yhdessä Matti Ylöstalon kanssa), V. Merikosken ja Tauno Tirkkosen sekä Brynolf Honkasalon eri oikeudenalojen johtavat oppikirjat. Näistä kolmen ensiksi mainitun tekijän oppikirjojen kustantajana oli Werner Söderström Osakeyhtiö (WSOY), joka on ollut B-sarjan merkittävin kaupallinen kustantaja. Honkasalo kustansi seitsenosaisen Suomen rikosoikeuden oppikirjasarjansa itse.

Alun alkaenkin SLY:n julkaisujen A-sarjassa julkaistut teokset ovat pääasiallisesti olleet oikeustieteellisiä väitöskirjoja, kun taas B-sarjassa ovat oppikirjat olleet keskeinen teosryhmä. A-sarjassa teoksia on ilmestynyt melko tasaisesti: 70 vuodessa 260 teosta (syyskuun 2004 tilanne) eli vajaat neljä nidosta vuodessa – viimeisenä vuosikymmenenä tosin keskimäärin kuusi kirjaa vuodessa. B-sarjan kasvu oli jonkin verran nopeampaa vuoden 1980 paikkeille saakka, kunnes sarja alkoi hiipua, ja viimeinen B-sarjan numero, 202, ilmestyi vuonna 1994. A-sarjan viimeinen julkaisunumero vuoden 1994 päättyessä oli miltei sama eli 200.

Varsinkin juhlaulkaisuja varten perustettiin vuonna 1948 SLY:n julkaisujen C-sarja siten, että sen ensimmäiseksi numeroksi luettiin yhdistyksen Kaarlo Juho Ståhlbergin 80-vuotispäivän kunniaksi julkaisema teos (1945). Numeron 2 sai yhdistyksen oma 50-vuotisjuhlaulkaisu Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 22/10 1948. Juhlaulkaisujen lisäksi C-sarjaan on otettu yhdistyksen kustantamia erityisteoksia, ennen kaikkea yhdistyksen suurhankkeiden tuotokset. Niistä tärkeimpiä ovat *Bibliographia Iuridica Fennica I–V*, Suomen lainopillinen kirjallisuus 1809–1981 (1951–1985); *Oikeuskäytäntö kirjallisuudessa 1926–1978 ja 1979–1990* (1982–1995) sekä *Encyclopædia Iuridica Fennica*, Suomalainen oikeustietosanakirja I–VII ja *Hakemistot* (EIF; 1994–1999). C-sarja on kesään 2004 mennessä ennättänyt julkaisunumeron 35.

Vuonna 1952 päätettiin ryhtyä julkaisemaan SLY:n julkaisujen D-sarjaa (*Ius Finlandiae*), johon otettaisiin maailman kielillä laadittuja »Suomen oikeuselämää valaisevia tutkimuksia ja kirjoitelmia». Ajatus Suomen oikeustiedettä suurilla sivistyskielillä käsittelevien julkaisujen aikaansaamisesta periytyi jo vuoden 1933 julkaisuohjelmasta.⁵ Nopeahkossa aikataulussa ilmestyi neljä ensimmäistä D-sarjan teosta: V. Merikosken *Précis du droit public de la Finlande* (1954), Tauno Suontaustan *La souveraineté des états* (1955), Tauno Tirkkosen *Das Zivilprozessrecht Finnlands* (1958) ja Olavi Rytkölän *Finnisches Gemeindeverwaltungrecht* (1961). Sittemmin D-sarjaan on otettu julkaisuja harvakseltaan: Paavo Soukan *English–Finnish Law Dictionary* (1976), *Reasoning on legal reasoning* (ed. by Aleksander

⁴ Ks. LM 1943 s. 192–193.

⁵ Näin *Kaira*, LM 1958 s. 891.

Pezenik & Jyrki Uusitalo, 1979) ja Inkeri Anttilan *Ad ius criminale humanius* (2001). Tähänastainen D-sarjan julkaisujen kokonaisluku on siis seitsemän.

Uusin tulokas SLY:n julkaisusarjoissa on E-sarja. Kun yhdistyksen uusi julkaisusääntö hyväksyttiin kokouksessa 14.12.2000, eräänä muutoksena oli yhdistyksen julkaisusarjojen A–D-profiilien määrittely ja niiden täydentäminen yhdellä uudella sarjalla. E-sarjaan voitaisiin ottaa sellaisia väitöskirjaa pienempimuotoisia oikeustieteellisiä tutkimuksia ja muita vastaavia oikeustieteen alan teoksia (kuten keskustelupuheenvuoroja ja artikkelikokoelmia), joiden julkaisemiselle on yhdistyksen tarkoituksena kannalta perusteluja syitä.⁶ Neljän ensimmäisen julkaisuvuoden aikana E-sarjassa on ilmestynyt kymmenen kirjaa.

Edellä ilmenevän mukaisesti SLY:n sarjoissa A–E on alkusyksyyn 2004 mennessä julkaistu kaikkiaan 514 teosnimikettä (jolloin B-sarjassa muutamat ovat saman teoksen uudistettuja painoksia) eli noin seitsemän kirjaa vuotta kohden 70 vuoden aikana. Yhdistyksen julkaisutoiminnan lippulaiva – Lakimies-aikakauskirja – on silloin ilmestynyt lähes 102 vuotta.⁷ Yhdistyksen julkaisuväylistä on mainittava myös vuonna 1971 tavanmukaisia artikkeleita laajempia tutkimuksia varten perustettu Oikeustiede–Jurisprudentia, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja, jonka XXXVII nide ilmestyy syksyllä 2004. Nämä vuosikirjat mukaan lukien yhdistyksen 70 vuoden aikana *julkaisemien* erillisteosten määrä nousee noin 550:een, olkoonkin että yhdistyksen itsensä kustantamien teosten määrä tästä on ollut vajaat kaksi kolmannesta (eli keskimäärin viisi kirjaa vuodessa).

Sen tunnusmerkkinä, että voidaan perustellusti puhua *laatukustantamisesta*, on julkaisujen tieteellistä tasoa vaaliva toimitus tai toimituskunta, joka voi käyttää apunaan yhtä tai useampaa tieteellistä toimittajaa ja vaativimmassa tasonvaalinnassa toimituksen ulkopuolista vertais- eli referee-arviointia.

SLY:n julkaisusarjoilla on niiden toiminnan alusta alkaen ollut yksi tai useampi toimituskunta ja toimittaja. Alkuaan A- ja B-sarjan toimituskuntana toimi SLY:n hallitus, jossa tieteellisen yhdistyksen perinteen mukaisesti alan tutkijoilla on vahva edustus. Näiden sarjojen toimittajana oli 27 vuotta professori Kaarlo Kaira, joka vielä jatkoi vuonna 1961 asetetun erillisen toimituskunnan puheenjohtajana. D-sarjalla oli alkuaan oma toimituskuntansa puheenjohtajanaan professori Aarne Rekola. C-sarjaa varten on asetettu teos- tai hankekohtaisesti määrättyneet toimituskunnat. A-, B- ja D-sarjasta 1970-luvulta huolehtinut toimituskunta jatkoi kirjasarjatoimikunnaksi kutsuttuna hallituksen valmisteluolimenä aina vuoteen 2000, jolloin SLY:n hallitus asetti julkaisutoimintaa uudistettaessa sen korvaavaksi elimeksi julkaisuvaliokunnan. Vuoden 2000 julkaisusääntöön kirjattiin periaate, että SLY:n julkaisujen laadukkuuden varmistamiseksi on käytössä tieteellinen arviointimenettely.

2. Lakimiesyhdistyksen julkaisutoiminnan muutossuuntia ja uudistuksia 1990-luvulta eteenpäin⁸

SLY:n vuosien 1995–1998 puheenjohtaja, korkeimman hallinto-oikeuden presidentti Pekka Hallberg alusti kesäkuussa 1996 pidetyssä hallituksen ideaseminaarissa muun muassa julkaisutoiminnan tulevaisuudesta. Seminaaria varten laatimassaan muistiossa Hallberg katsoi yh-

⁶ Ks. LM 2001 s. 187–189, jonne koko julkaisusääntö on painettu, ja taustasta jäljempänä.

⁷ Lakimies-lehden merkityksestä ks. sen satavuotisjuhlanumeroa 7–8/2002 Lakimies ja suomalainen oikeuskulttuuri.

⁸ Olen SLY:n hallituksen päätöksistä ja niiden taustoista kirjoittaessani hyödyntänyt yhdistyksen hallituksen jäsenenä vuosina 1989–2001 (siitä puheenjohtajana 1999–2001) kertynyttä tietämystäni.

distyksellä olevan erityinen vastuu väitöskirjojen ja muun korkeatasoisen oikeustieteellisen kirjallisuuden kustantamisen turvaamisessa. Edellä mainitun suurhankkeen tuotoksen, seitsenosaisen EIF-oikeustietosanakirjan, jatkuvaan muokkaamiseen tai päivittämiseen ei olisi varoja. EIF:n jatkotoimittamisesta luovuttaessa olisi kehitettävä yhteyksiä laajenevaan oikeusalan kustannustoimintaan ja siten turvattava vakiintuneiden kirjasarjojen kustantaminen.

Tämä yhdistyksen ideaseminaarissa esitetty ennakoi hallituksessa syyskuussa 1996 vahvistettua kauppa- ja yhteistyösopimusta WSOY:n ja SLY:n kesken »oikeustietosanakirjan julkaisuoikeuksien kaupasta sekä yhteistyöstä kustannustoiminnan ja markkinoinnin alueella». Sopimuksen tärkein sisältö oli perustaa uusi kustannusyhtiö – Werner Söderström Lakitieto Oy (WSLT) –, johon SLY tulisi kymmenen prosentin omistusosuudella vähemmistöosakkaaksi ja jonka kanssa SLY pyrki kehittämään yhteistä kustannustoimintaa. Samalla SLY myi WSOY:lle WSLT:n lukuun EIF:n ensimmäisen painoksen jälkeiset julkaisuoikeudet.

Kesäkuussa 1997 järjestetyssä SLY:n ja WSLT:n yhteisessä Oikeuskulttuurin maisema -tilaisuudessa esiteltiin uuden yhtiön huomattavin kustannusutuinen eli Oikeuden perusteokset -sarjan aloittaminen. Vuosina 1992–1994 SLY:n puheenjohtajana toimineen professori Leena Kartion puheenvuorossa katsottiin WSLT:n perustamisella tavoiteltavan juridisen kustannuskulttuurin kehittämistä. Hän piti varmana, että »oikeuskirjallisuuden uuden kustantajan tulo markkinoille on omiaan palvelemaan meitä kaikkia, niin oikeustieteellisen kirjallisuuden tuottajia kuin kuluttajiaakin». ⁹ Näitä oikeuden perusteoksia ruvettiin WSLT:ssä välittömästi valmistelemaan samoin kuin muuta juridisen kirjallisuuden tuottamista, mutta ainakin yhtiön alkuvaiheessa yhtiön osakkaiden tuli varautua myös taloudelliseen lisäpanostukseen.

SLY:n hallituksessa harkittiin vuonna 1999 yleisesti julkaisuutoiminnan kehittämistä, ja sen osana nousi esiin myös suhtautuminen WSLT:n vähemmistöosakkuuden säilyttämiseen. Puheenjohtajana laatimassani muistiossa 3.4.1999 arvioin SLY:n julkaisuutoiminnalla pyrittävän yleishyödyllisyyteen (ts. kaupallisen kustantamisen edellyttämä voitontavoittelu ei ole välttämätöntä) samoin kuin oikeustieteellisen tutkimuksen ja laintuntemuksen edistämiseen sekä oikeuskulttuurin vaalimiseen. Yhdistyksen julkaisuutoiminta tarjoaa täydentävän vaihtoehdon kaupalliselle juridiselle kustantamiselle, jota edustavat silloinen Lakimiesliiton Kustannus ja nykyinen Talentum, Edita, uusi WSLT ja oikeustieteellisten koulutusyksiköiden kustannustoiminnat. Siten julkaisujen hintatasoa voidaan pitää normaalia alempana. Yhdistyksen julkaisuutoiminnan kaikki kanavat tulisi säilyttää, ja jatkuvasti olisi kehitettävä julkaisemisen toimintaedellytyksiä, tasoa ja kilpailukykyäkin. Kehittämistoimissa tulisi kuitenkin edetä melko varovaisesti, sen mukaan kuin yhdistyksen organisatoriset ja taloudelliset edellytykset niitä sallivat. Kaikissa SLY:n julkaisumuodoissa oli tarpeen ottaa käyttöön Lakimies-lehden tarjoaman mallin mukainen vertaisarviointi.

SLY:n julkaisuutoiminnan tulevaisuuden tarpeita selviteltiin kyselyn avulla, ja niitä käsiteltiin yhdistyksen kehittämisseminaarissa 30.8.1999. Hallituksen asettama julkaisuasiain työryhmä laati ehdotuksen suuntaviivoiksi, jotka hyväksyttiin hallituksessa 13.6.2000. Niistä tärkeimpiä olivat seuraavat:

- SLY:n julkaisuutoimintaa kehitetään perinteen pohjalta siten, että toiminnan tunnusmerkkinä on laadukkaan oikeuskirjallisuuden julkaiseminen »jo vuodesta 1934 lakimieskunnan omalta kustantajalta». Kustantamisen periaatteita ovat sen laadukkuus ja yleishyödyllisyys.
- WSLT:n vähemmistöosuus myydään WSOY:lle.

⁹ Leena Kartio – Pekka Hallberg – Olavi Heinonen – Kirsti Rissanen – Aulis Aarnio, Oikeuskulttuurin maisema, LM 1997 s. 908–919 (lainaus s. 909).

- SLY:n julkaisutoiminnan kokonaisuutta ja julkaisumuotojen moninaisuutta korostetaan. A-sarja on julkaisusarjojen lippulaiva. B-sarja elvytetään yhdistyksen itsensä kustantamien kirjojen sarjaksi. D-sarja elvytetään vieraskielisten monografioiden ja kokoomateosten julkaisukanavaksi, joskin silloin on selvitettävä kustannusyhteistyön, kansainvälisen markkinoinnin yms. tehostamista.
- Eri julkaisumuotojen asemaa ja tavoitteita selkeytetään, samalla kun kirjasarjojen ja Oikeustiede-vuosikirjan julkaisu-/toimituselimiiä organisoidaan uudelleen.
- Kirjasarjojen ja vuosikirjan kustantamiseen liittyvät sopimusehdot uudistetaan kustannustoiminnan yleisiä sopimusmalleja ja erityisesti Suomen Tiedekustantajien Liiton sopimusmalleja hyödyntäen. Toisaalta SLY:n tulisi turvata taloudellisesti kohtuulliset ehdot väitöskirjojen ja yleishyödyllisistä syistä julkaistavien korkeatasoisten monografioiden tekijöille. Toisaalta olisi mahdollistettava SLY:n kilpailukykyisyys kustantajana kaupallisiin yhtiöihin verrattuna, kun on kysymys hyvin myyvästä laadukkaasta oikeuskirjallisuudesta.

Selostettujen suuntaviivojen mukaisia päätöksiä tehtiin SLY:ssä loppuvuodesta 2000. Julkaisemistoiminnassa keskityttäisiin perinteisten julkaisujen (Lakimies-aikakauskirjan, kirjasarjojen ja Oikeustiede-vuosikirjan) kehittämiseen. Yhdistyksen tiedostettiin olevan ainoa lakimieskunnan oma kustantamo, jolla on kirjasarjojen osalta vuoteen 1934 ulottuvat perinteet. WSLT:n vähemmistöosuus myytiin WSOY:lle. Jo todetun mukaisesti asetettiin määräkausiksi nimettävä julkaisuvaliokunta (ensimmäisen kauden puheenjohtajanaan allekirjoittanut sekä muina jäseninä professorit Risto Nuolimaa, Markku Helin ja Mika Hemmo) sekä hyväksyttiin julkaisusääntö.¹⁰

Vuoden 2000 uudistuksissa oli olennaista vahvistaa SLY:n julkaisutoiminnan edellytyksiä: SLY:n tulisi säilyä lakimieskunnan omana laatukustantajana ja samalla tehostaa kustannustoimintaansa. Viime vuosien kehitys alalla on mielestäni osoittanut SLY:n tämän toiminnan tarpeellisuuden. Vuosi 2003 oli SLY:n julkaisutoiminnassa ennätysvuosi, kun sen kustantamana ilmestyi peräti 18 teosta (Oikeustiede-vuosikirja mukaan lukien) – niistä A-sarjassa yhdeksän oikeustieteellistä väitöskirjaa. Nimenomaan väitöskirjojen tarjonta SLY:lle on lisääntynyt kaupallisten kustantajien suhtautumisen muuttuttua niihin entistä valikoivammaksi ja pidättyvämmäksi. Toisaalta B- ja D-sarjan elvyttäminen ei ole toistaiseksi ottanut tulta (joskin D-sarjassa ilmestyi N:o 7 vuonna 2001).

Kustannustoiminnassa yleensä ja juridisessa kustannustoiminnassa erityisesti tapahtuu entistä nopeammin muutoksia julkaisumuotojen kehittyessä ja markkinavoittoisen kilpailun kiristyessä. SLY:n johdossakin joudutaan entistä useammin pohtimaan julkaisu- ja kustannustoiminnan asemaa yhdistyksen tehtäväkentässä. Olen itse optimisti ja uskon lakimieskunnan oman laatukustantamisen tulevaisuuteen. Lakimieskunnan ja oikeusalan tiedeyhteisön tulisi tiedostaa, että SLY:n kustannustoiminnan tulevaisuus riippuu niiden erilaisesta tuesta: SLY:n jäsenyydestä, sen kirjojen hankkimisesta, hyvämenekkisten julkaisujen tarjoamisesta sille ja osallistumisesta julkaisujen vertaisarviointiin.

Raimo Lahti

¹⁰ Ks. näistä uudistuksista LM 2000 s. 659–660 ja 1036 sekä LM 2001 s. 187–189.